THE ELEMENTS OF CULTURE IN MENÂKIB-I ŞA'BÂN-I VELÎ

Gülten KÜÇÜKBASMACI
Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, gkucukbasmaci@kastamonu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1715-7843

Received: 12.06.2017 *Accepted: 02.09.2017*

ABSTRACT

The saint legend is a genre which tells the miracles shaping around saints. The works in which the saint legend the saint legend are collected named as "menakibname". The saint legends that are read in the various meeting places and in dervish lodges have fascinated the heart of listeners for centuries. The main reasons in writing of saint legends are that training disciples and creating the unity of the religious sect. In addition to this, the important information about historical figures and historical events can be acquired from saint legends and the narratives of them can be based on the historical facts. One other importance of the saint legend is their contribution to cultural studies. Much information about sufist culture, social life, traditions and traditional life style can be reached through saint legends. The saint legend that is subjected in this essay, namely Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî, includes the narratives about Hz. Pîr Şeyh Şabân-ı Velî and his four caliphs who take his place after his death. *Menakibname* was written by fifth sheikh Ömer Fuâdî (1560-1636) in 1604. In this study, the mentioned saint legend is examined according to cultural element. The places, individuals, jobs and professions, goods, apparels, eating, folk medicine, economy, the concepts of time, metrology, social life, folk believes, features about culture of dervish lodge, proverbs and idioms, collocations and relation phrases, salutations, miracles motives and names are detected. Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî is a very important resource in general, for Turkish culture and in particular for the culture of Kastamonu during the 16th and 17th centuries. The dervish lodge that Sheikh Şabân-ı Velî takes place in the center, is understood from *Menakibname* that a very important place where needy people find solution for their sorrows and ill people find cure for their illnesses. Everyone was welcomed in the dervish lodge, it seems that not only Muslims but also non-muslims. Therefore the dervish lodge plays a uniting role and this role is remaining.

Keywords: Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî, Kastamonu, culture, 16th-17th centuries.

MENÂKIB-I ŞA'BÂN-I VELÎ'DE KÜLTÜR UNSURLARI

ÖZ

Menkabe/Menkıbe, velîler etrafında şekillenen kerametleri anlatan türün adıdır. Menkıbelerin bir araya getirildiği eserlere ise "menâkıbnâme" denir. Velîlerin âsitânelerinde ve çeşitli meclislerde okunan bu menakıpnameler asırlarca dinleyenlerin gönlünü cezp etmiştir. Menakıpnamelerin yazılışının asıl sebebi velînin müritlerinin yetişmesi ve tarikatın bütünlüğünü sağlamaktır. Bununla birlikte menakıpnamelerden tarihi olaylar ve tarihi şahsiyetlere dair önemli bilgilere ulaşılabilmekte, menakıpnamelerde anlatılanlar tarihi gerçeklere dayanabilmektedir. Menakıpnamelerin bir başka önemi de kültür çalışmalarına katkısıdır. Tasavvuf kültürüne, toplum hayatına, geleneklere, geleneksel dünya görüşüne dair pek çok bilgiye menakıpnameler aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Makaleye konu olan Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî'de, Hz. Pîr Şeyh Şabân-ı Velî'nin ve Hz. Pîr'den sonra posta oturan dört halifesinin menkıbelerine yer verilmiştir. Menakıpname beşinci postnişin Ömer Fuâdî (1560-1636) tarafından 1604'te yazılmıştır. Bu çalışmada söz konusu menakıpname kültür unsurları açısından incelenmiştir. Mekânlar, şahıslar, iş ve meslekler, eşyalar, giyim-kuşam, yiyecek ve içecekler, halk hekimliği, ekonomi, zaman kavramları, meteoroloji, toplumsal hayat, halk inançları, tekke kültürüne ait unsurlar, atasözü ve deyimler, kalıp sözler ve ilişki sözleri, hitaplar, keramet motifleri ve isimler tespit edilmiştir. Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî, genel olarak 16. ve 17. yüzyıllar Türk kültürü, özelde ise Kastamonu kültürü için önemli bir kaynaktır. Şeyh Şabân-ı Velî'nin merkezinde olduğu tekkesinin ihtiyaç sahiplerinin, darda kalanların dertlerine derman; hastaların şifa aradıkları önemli bir mekân olduğu menakıpnameden anlaşılmaktadır. Tekkenin kapısının herkese açık olduğu, Hz. Pîr'e sadece Müslümanların değil gayrimüslimlerin de itibar ettiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla Şeyh Şabân-ı Velî ve tekkesi toplumsal hayatta birleştirici bir rol oynamıştır. Bu rol günümüzde de devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî, Kastamonu, kültür, 16-17. yüzyıllar.

EXTENDED SUMMARY

"Menakibname" can be named as the stories which tell the stories shaping around the saints. The two concepts that the tale occurs around are saint and the miracle. In the Muslim societies, the saint type has evolved in accordance with the Sufis movement and religious sect. The starting point in thinking a saint in difference from ordinary individuals comes from the concept of miracle. When the description of the saint legends is taken into consideration, it is regarded or compared with legend. Distinguishing the saint legend from legend in certain points is really hard. The main difference between these two genres originates from that the saint legend is taken shape around the religiously individuals.

In the field of Anatolia, the Turkish the saint legend literature has started to progress from the 13th century. The Menakıb-ı Şeyh Şa'bân- Velî that is subjected in the study was written in 1604. Hz. Pîr Şeyh Şabân-ı Velî (1481-1569), who gives his name to the saint legend, is the founder of *Şabâniye* branch of the religious sect of *Halvetiye.* He was born in Taşköprü which is one towns of Kastamonu. He completed his education in madrasah in Istanbul. He met with Hayreddîn Tokadî (d. 1525) and became his dervish. After the years of 1530-1531, he went back to Kastamonu and started to educate young fellows according to Sufi nurture. His tomb locates in the garden of dervish lodge. So many miracles about Sheikh Şabân-ı Velî continue to be told, the tomb and religious complex located around it is remain visited by many people and the beliefs and practices are formed around the complex still occupy an important place in the life of society. The person who writes the saint legend is Ömer Fuâdî, the fifth person taken the position of Sheikh Şabân-ı Velî in the religious sect. In other words the writer of the saint legend is one inside of the religious sect itself; he met Sheikh Şabân-ı Velî during his childhood and listened the life of him from the witnesses. He is famous with his knowledge about Islamic law and fatwa. His grave is in the tomb of Sheikh Şabân-ı Velî.

The work consists of five sections. In the first chapter, the information about sainthood and miracle, in the second chapter, the chain of Sheikh Şabân-ı Velî, in the third chapter the tales about Seyyid Sünnetî Efendi appear in. In the fourth chapter, the life and tales of Hz. Pîr is given placed. The fifth chapter includes the saint legend of the four caliphs of Hz. Pîr who came from after his death.

The saint legends are very important according to cultural studies. Much information about the culture of lodge and Sufism, the names of the individuals and places, collocations, social life, traditions, traditional point of view can be found through the saint legends. The oral form that recorded and fixed by writing transfers the narrative to our world in the saint legend that is handled here. In this study, the cultural elements are detected in "Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî" which is written in 1604. In addition, the religious and historical figures and places that are passed in the work are also mentioned. The cultural elements in the saint legend are examined according to these headings: the places, the individuals, jobs and professions, goods, apparels, food and drinking, folk medicine, economy, the concepts of time, meteorology, social life, folk beliefs, the elements

about culture of lodge, proverbs and expressions, collocations and relational words, miracle motives and names in the saint legend.

The detections of our examination are that: the place names in 16th and 17th centuries Kastamonu province and the names of the religious sect and their sheiks can be seen in the work. Some names of the mosques and madrasahs are mentioned. These detections take importance for the city history of Kastamonu. The job, professions, arts and crafts that lived this era in Kastamonu are detected. Some of them do not live today and some others are named differently. Some goods like prayer rug, rush mat, pelt, lampion, candle, sac, mirror, small flask of rose water, bowl, glass, cup that are used in daily life can be faced with. This indicates that in the life of the lodge where Hz. Pîr aims to educate people, intended a plain, contended life. Even if just a bit, there are also information about folk medicine, the concepts of time and meteorology.

The social life during tha 16-17th centuries Kastamonu can be obtained from the saint legend. In this era, it is seen that the musical meetings came together and wrestling organizations appeared in Kastamonu. The mutual feasts that occurred between the companions of lodge were organized and they conversed in these organizations. The practices around “death” which are one of the transition periods take place in the saint legend. The funeral of Hz. Pîr is told in detailed.

It is seen that the one who has a wish or one whose wish comes true vows sacrifices to the dervish lodge. These oblations are either animals or candles. It is also seen that non-muslims also visit Hz. Pîr. There are so many features according to rules and conventions of dervish lodge such as wearing *hırka* and *tac* which means becoming a dervish, *hilâfet* which means being a successor of a dervish sheikh, *halvet* which means isolation, *erbaîn* which means undergoing a forty days of praying, *murakabe* which means isolating himself from every change that keeps you far from God like a death, chain of dhikr, vird-i şerif which is prayers saying again and again, voiced dhikr and khatm of Qur’an. In *Menakibname*, proverbs, many idiom, collocation, addressing, miracle motifs, names, nicknames, titles and patronymics are detected.

The dervish lodge that Sheikh Şabân-ı Velî takes place in the center is understood from the saint legend that a very important place where needy people find solution for their sorrows and ill people find cure for their illnesses. Everyone was welcomed in the lodge; it seems that Hz. Pîr is respected not only by Muslims also by non-muslims. Therefore the lodge plays a uniting role and this role is remaining.

In the folklore studies, fasting upon the traditional life view is important. The expectation from folklore studies is making the society conscious about its own culture. The detections above are the indicators of our cultural wealth. One other aim of the folklore studies is determining the world view of our people. Beliefs, assumptions, taking a stand against life, human and nature and the relationship, view between all of these constitute the traditional world view. According to this, the traditional world view in *Menakibname* can be summarized by the words of Hz. Pîr “We come naked into the world, we left naked.”

GİRİŞ

Menkıbe/menkabe, en genel anlamıyla velîler etrafında meydana gelen ve keramet olarak adlandırılan olağanüstü olayları, hâlleri anlatan hikâyeler olarak tanımlanabilir. Menkıbenin etrafında oluştuğu iki kavram velî ve keramet kavramlarıdır. Arapça velâ, velîye; yaklaşmak, yakın olmak fiilinden gelen velî kelimesi dost, ahbap, arkadaş, yardımcı, komşu vs. gibi anlamlara gelmektedir (Ocak, 2010: 1-2). Tasavvufî terim olarak ise "Allah'ın gözetip koruduğu kimse" (Muslu, 2015: 335), "İşleri Allah tarafından idare edilen ve ibadet ve taatın gereklerini yerine getiren kişi" (Schimmel, 2012: 214) tanımları karşımıza çıkar. Müslüman toplumlarda velî tipi anlayışı tasavvuf hareketi ve tarikatlara orantılı olarak gelişmiştir. Tarihi bir zemine oturtulmak istendiğinde tasavvuf hareketinin Hicret'in ilk asrından itibaren bir züht ve takva anlayışı olarak şekillenmeye başladığı; tarikatların miladî XI. yüzyılda teşekkül ederek XII. yüzyılda İslâm âlemine yayıldığı görülmektedir. Tasavvufta gaye, rızasını kazanmak için Allah'a ulaşmaktır. Bunun için girişilen mücahede ve tutulan yol, velî kavramını oluşturmuştur (Ocak, 2010: 1-2). Bir başka ifadeyle tasavvufun "insan-ı kâmil" yetiştirme amacı (Gürer, 2015: 20) velî düşüncesinin oluşmasında etkili olmuştur diyebiliriz.

Bir velînin diğer insanlardan farklı düşünülmesinin başında "keramet" unsuru gelmektedir. Kerem, bağış, ikram, azizlik, cömertlik gibi anlamlara gelen keramet, "Allah'ın velî kullarında olağanüstü bir hâlin ortaya çıkması demektir" (Ögke, 2015: 441). Hz. Pîr'in menakıbını yazan Ömer Fuâdî'ye göre ise keramet, "Tarîkat âdâbına göre zâhiri keşf"tir. Keşf ve kerâmete bağlanıp kalmak zâtın ve sıfatların hakikatine engeldir. Keramet gayeye engel olduğundan makbul değildir ve gizlenip terk edilmelidir (Ömer Fuâdî, 2011: 37). Sûfîlerin kerâmet konusuna yaklaşımları genel olarak bu yöndedir.

Zaman içinde sözlü kültür ortamında bir velîyle ilgili kerametleri içeren menkıbeler anlatılmaya başlanır. Bu menkıbeler daha sonra bir müstensih tarafından yazıya geçirilir. Ahmet Yaşar Ocak'a (2010: 27) göre "menkabe" ya da "menâkıb"; "öğünülecek güzel iş, hareket ve davranış" manasında hadis külliyatlarında ve başka eserlerde IX. yüzyıldan itibaren geçmekteyken, tasavvuf hareketiyle birlikte "sûfîlerin izhar ettikleri hârikulâde olaylar demek olan kerâmetleri nakleden küçük hikâyeler mânasında" kullanılmaya başlanmıştır.

Menkıbe tanımlarına bakıldığında özellikle efsane ile birlikte değerlendirildiği ya da karşılaştırıldığı görülmektedir. Saim Sakaoğlu'na göre efsaneyle menkıbe birbirinden ayrılmaktadır. Çünkü menkıbe, keramete dayanmaktayken; efsane "bir tabiat olayını, bir varlığın meydana gelişini anlatan küçük hikâyelere" denir. Bununla birlikte efsane ile menkıbeyi kesin çizgilerle birbirinden ayırmak oldukça zordur (Sakaoğlu, 1997: 243-244). Dursun Yıldırım (1998: 100-101), menkıbe ve efsaneyi "anlatmalık dokumalar" başlığı altında ayrı türler olarak belirlemiştir. Aynur Koçak (2005: 274-275) menkıbeyi bağımsız bir tür kabul ederek, "Sözlü geleneğin kısa anlatım türlerinden olan ve temelinde inanç unsuru bulunan efsanelerin tarihi ve dini şahsiyetlerin etrafında teşekkül edenlerine menkabe/menkıbe denmektedir." şeklinde tanımlamaktadır. Max Luthi de menkabe ile efsanenin yakın tür olarak bilindiğini belirterek Fransızcada her iki türün aynı kelimeyle "legende" ile

karşılandığını; ancak iki türü birbirinden ayırmak için "popüler menkabe" ve "dini menkabe" kavramlarının kullanıldığını söyler. Ona göre menkabenin efsaneden farkı dini sisteme sıkı bir şekilde bağlı oluşudur. Menkabe araştırmaları "asıl menkabe" ile "keramet menkabesi"ni birbirinden ayırmaktadır. Luthi, Helmut Rosenfeld'in "dini kahramanlık motiflerinin" menkabeden ayrılamayacağı, olağanüstülük ve mucizenin kahramanlığın göstergesi olduğu ve içeriğe uygun olarak bir menkabede mutlaka bulunması gerektiği görüşü üzerinde durur (Luthi, 2003: 316-317). Bu tanımlarda menkıbe ile efsane bir taraftan ayrı türler olarak değerlendirilirken diğer taraftan da aralarındaki benzerlikler ya da farklılıklar ortaya konularak söz konusu terimler tanımlanmaya çalışılmıştır. Ocak (2011: 232) menkıbelerde şu özellikleri tespit etmiştir: Kahramanları gerçek ve mukaddestir. Olayların yeri ve zamanı bellidir. Gerçek olduğuna inanılır. Yarı mukaddestir ve kendini kabul ettirir. Kahramanı olan velî hayattayken de, öldükten sonra da meydana gelebilir. Kısa biçimlidir ve anlatımı sadedir. Bu özellikleri de göz önünde bulundurarak menkıbeyi ayrı bir tür olarak kabul etmenin daha doğru olacağını söyleyebiliriz. Menkıbeyi diğer türlerden ayıran en önemli özellik bir velî ve onun etrafında gelişen olaylar, durumlarla ilgili olmasıdır.

Bir velînin etrafında oluşan menkıbeleri bir araya getiren eserlere menakıp veya menakıpname denilmektedir. Menkıbelere konu olan şahsiyetler bir tarikatın kurucu pîri ya da büyük şeyhidir (Ocak, 2011: 231). Menakıpnamelerinin yazılmasının en önemli sebebinin söz konusu velînin müritlerinin yetişmesi ve tarikatın bütünlüğünün sağlanması olduğunu söyleyebiliriz. Menkıbeleri bir araya getirip yazıya geçiren menakıpname yazarları velînin halifesi, müridi, bazen de tarikat dışından biri olabilir. Yazar, menakıpnameye konu olan velîyle aynı dönemde yaşamış olabilir. Bu durumda menakıpname, yazıcının gördüklerine ve bildiklerine dayanılarak yazılacaktır. Bu tip menakıpnamelerdeki olayların gerçekle bağı daha sıkıdır. Velîden daha sonraki bir dönemde yaşayan bir yazar ise, sözlü, yazılı ve tarihi kaynaklara başvurmak durumunda kalacaktır. Menakıpnamelerde birden fazla velînin menkıbeleri bir araya getirilebildiği gibi menkıbeler tek bir velî ile de ilgili olabilir. Müstakil menakıpnamelerin muhtevaları biyografik mahiyette ve toplama olmak üzere iki türlüdür. Biyografi niteliğindeki menakıpnameler, velîyle aynı dönemde ya da kısa bir zaman sonra yaşayanlar hayattayken yazılmışlardır. Bu tip menakıpnamelerde velînin ailesi, doğumu, yetişmesi, müritleri, vefatı tarihi sıra ile anlatılır. Toplama niteliğinde olan menakıpnameler ise velînin vefatından uzun bir süre sonra kaleme alınır ve aralarında ilgi olmayan menkıbeler bir araya getirilir. Bu tip menakıpnamelerin gerçeklikle ilgisi sınırlıdır (Ocak, 2010: 36-38).

Bu makalede, Ömer Fuâdî tarafından 1604 yılında kaleme alınan "Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân- Velî" adlı menakıpnamede geçen kültür unsurları tespit edilecektir. Makaleye konu olan menakıpnameye adını veren Hz. Pîr Şeyh Şabân-ı Velî, Halvetiye tarikatının Şabâniye kolunun kurucusudur. Şeyh Şabân-ı Velî'nin doğum tarihi konusunda kaynaklarda farklı bilgilerle karşılaşılmaktadır. Ulaşılan bir belgeye göre bu tarih 886/1481'dir (Çifçi, 2011: 7). Şeyh Şabân-ı Velî, Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinde dünyaya gelmiş, öğrenim görmesi için İstanbul'a gönderilmiştir. Medrese öğrenimini tamamladıktan sonra Kastamonu'ya dönmek üzere yola çıktığında Konrapa'da Hayreddîn Tokadî (ö. 1525) ile karşılaşır ve onun dervişi olur. On iki yıl sonra halife olarak, muhtemelen 1530-31 senesinden sonra bir tarihte Kastamonu'ya gönderilmiştir. Şeyh Şabân-ı Velî, 18 Zilkade

976/4 Mayıs 1569 Çarşamba günü vefat etmiş ve tekkesinin bahçesine defnedilmiştir (Tatcı, 2012: 3-16). Türbe 1611 tarihinde tamamlanmıştır (Mehmet Behçet, 1998: 105). Menakıpnamede Hz. Pîr'in şemaili, "Yassı kisveli, yeşil hırkalı ve orta boylu bir pîr-i aziz" (Yazar, 1985: 185) olarak geçmektedir. Hz. Pîr'in meşreben gizlilikten hoşlandığı, feyz ve keramet sahibi olduğu menakıbında ve diğer kaynaklarda (Çifçi, 2011; İbrahim Hâs, 2008: 67-68; Muslihüddin Vahyî, 2000: 57-58) kayıtlıdır. Şeyh Şabân-ı Velî hakkında pek çok keramet anlatılmakta; türbesinin de içinde bulunduğu külliye şehir içi ve dışından pek çok kişi tarafından ziyaret edilerek, etrafında oluşan inanç ve uygulamalarla (Abdülkadiroğlu, 1991; Atlı, 2013; Çağımlar, 2005; Kalafat ve Turan, 2013; Küçükbasmacı, 2000; Küçükbasmacı, 2017) toplumsal hayatta önemli bir yer tutmaya devam etmektedir.

Anadolu sahasında Türk menakıpname edebiyatının XIII. yüzyıldan itibaren gelişmeye başladığı görülmektedir (Ocak, 2010: 45-51). İncelemeye konu olan Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân- Velî XVII. yüzyılda kaleme alınmış menakıpnamelerdendir. Menakıpnameyi kaleme alan Hz. Pîr'in beşinci postnişîni Ömer Fuâdî'dir. Menakıpnamenin yazarı tarikatın içindendir; çocukluğunda Hz. Pîr'i görmüş, Hz. Pîr'in hayatını şahit olanlardan dinlemiştir. İlyas Yazar'dan özetle söyleyecek olursak Ömer Fuâdî 1560 ile 1636 yılları arasında ömür sürmüştür. Babası Himmet Dede de Hz. Pîr dervişlerindendir. Medrese eğitimi almış, kâtiplik yapmıştır. Yetişmesinde Hz. Pîr'in halifelerinden Abdülbaki Efendi ile Muhyiddin Efendi mürşitlik yapmıştır. Muhyiddin Efendi'nin 1604'te vefatıyla dergâha şeyh olarak seçilmiş, otuz üç yıl hizmet etmiştir. Fıkıh ve fetva konusunda şöhret sahibidir. Şeyhliği sırasında fıkıh, hadis ve tefsir dersleri okutmuş, cumaları vaaz vermiştir. Hz. Pîr'in türbesinin inşası onun devrindedir (Yazar, 2001: 18-35). İbrahim Hâs, Ömer Fuâdî hazretlerinin kemalinin eserlerinden belli olduğunu söyler (2008: 73). Kabri, Şeyh Şabân Efendi'nin türbesi içindedir.

Ömer Fuâdî, Şeyh Şabân-ı Velî vefât ettiğinde dokuz, posta oturduğunda kırk dört yaşındadır. Posta oturduktan sonra kendisinden Hz. Pîr'in menakıbını yazması istenmiştir. Ömer Fuâdî'nin menakıpnameyi yazmasının önemli sebebi Hazret-i Pîr'in menkıbelerinin unutulmasını engellemektir. Tafsilatlı olduğunu söylediği bu menakıpnameden sonra anlaşılması kolay, sade ve daha kısa bir menakıpname hazırlamıştır. Bu menakıpname "Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî" adıyla 1604 yılında yazılmıştır. Sagıp Atlı'nın (2012: 54) tespitlerine göre bu eserin on dokuz nüshası bulunmaktadır. Eser 1877'de "Menâkıb-ı Şerîf-i Pîr-i Halvetî Hazret-i Şa'bân-ı Velî" adıyla ve yazarın "Türbenâme" adlı başka bir eseriyle bir arada vilayet matbaası tarafından bastırılmıştır (Abdülkadiroğlu, 1991; Atlı, 2012; Bedirhan, 2011; Tatcı ve Sever, 2012; Yazar, 1985; Yazar, 2001). Eser beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde velîlik ve keramet ile ilgili bilgiler, ikinci bölümde Şabân Efendi hazretlerinin silsilesi, üçüncü bölümde Seyyid Sünnetî Efendi'nin menkıbeleri yer almaktadır. Dördüncü bölümde Hz. Pîr'in hayatı ile ilgili bilgilere ve Şeyh Şabân-ı Velî hakkında gerek hayattayken, gerek vefatında ve vefatının hemen ardından oluşan menkıbelere yer verilmiştir. Beşinci bölüm, Hz. Pîr'in kendilerinden sonra seccadelerine oturan dört halifesinin menkıbelerini içermektedir ve bu bölüm dört fasıldan oluşmaktadır. İlk fasıl Osman Efendi

Hazretlerine, ikinci fasıl Hayreddin Efendi Hazretlerine, üçüncü fasıl Abdülbaki Efendi, dördüncü fasıl Muhyiddin Efendi Hazretlerine ayrılmıştır.[1]

Menâkıb-ı Şa'bânı Velî, biyografi mahiyetindedir. Kendisini görenler hayattayken kaleme alınmıştır. Ailesi, doğumu, çocukluğu, eğitimi, yetişmesi, şeyhliği ve vefatı tarihi sıraya göre anlatılmaktadır. Kendinden önce yaşayan Sünnetî Efendi ile posta geçen dört halifesinin menkıbelerine yer verilmesi de eserin biyografik mahiyetiyle ilgilidir. Menakıpnamenin yazarı Ömer Fuâdî eserde yer alan menakıp ve kerametlerin Hz. Pîr'in hayattayken olan hâlleri olduğunu, yazılanlarla sınırlı olmadığını, bazılarını sonradan duyduğunu, ayrıca hepsini yazsa kitap çok geniş olacağından yazamadığını söyler (Yazar, 1985: 198-199). İbrahim Hâs (2008: 73) eseri "gâyet latîf" olarak değerlendirir. Nihal Yazar'a (1985: 55).göre secili bir nesirle, akıcı ve devrine göre anlaşılır bir üslupla kaleme alınmıştır. Layiha, ayet ve hadislerle düzenlenerek, beyitlere, şiirlere yer verilmiştir

Milletlerin tarihinin söz ile başladığını söyleyen Dursun Yıldırım, ortak geçmişin uzun yüzyıllar boyunca geleceğe söz ile taşındığını söyler. Geçmiş, tarih geleceğe söz ile taşınırken "sözlü anlatım yolu ile veya sabitleştirilmiş biçimler içinde muhafaza edilmeye çalışılarak sonraki kuşaklara" aktarılmıştır (Yıldırım, 1998: 89). Menkıbelere bu pencereden, geçmişin geleceğe taşındığı tür penceresinden de bakmak gerekmektedir. Ele aldığımız menakıpnamede sözlü biçim yazıyla kaydedilip sabitlenerek, şekillendiği dönemin dünyasını bugüne taşımaktadır. Bir kültür kaynağı olarak menakıpnameleri ele aldığı eserinde Ocak, menkıbelerin velînin etrafındaki tarihi olayları ve tarihi şahsiyetleri "bazan öteki kaynaklarda rastlanmayacak cinsten bilgilerle" anlattıklarını söyler (2010: 66). İlber Ortaylı da menkıbelerin gerçekle olan ilgisine değinerek menkıbenin olmayan olay üzerine kaleme alınmadığını, "belirgin ölçüde tarihi realiteye ayaklarını uzatmış siyasal nedenlerle veya bazen doğrudan doğruya edebi imaj dolayısıyla dallandırılıp budaklandırılmış, bir proza nesir" (2004: 11) olduğunu belirtir. Menkıbelerin tarihi kaynak olarak önemine önce Fuad Köprülü dikkat çekmiş, Abdülbaki Gölpınarlı da kendisini takip etmiştir (Ocak, 2010: 65). Menakıpnameler tarihe kaynaklık etmenin dışında kültür çalışmaları açısından da çok önemlidir. Tekke ve tasavvuf kültürü ile ilgili bilgilere, şahıs isimlerine, yer isimlerine, kalıp sözlere, toplum hayatına, geleneklere, geleneksel dünya görüşüne dair pek çok bilgiye menakıpnameler aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Ayrıca evliya menkıbelerine olağanüstülükleri dayanan hikâyeler gözüyle bakmanın doğru olmayacağı üzerinde duran Ocak, "evliya menkabeleri, insanın gizli özlemlerinin ve inandığı bazı değer hükümlerinin zafere ulaştığı kusursuz, ideal bir dünyanın tasvirini gerçekleştirmeleri sebebiyle de, toplumun psikolojik çehresinin ifadesi sayılabilir" (2011: 232) demektedir.

Menakıpnamelerin kültür tarihi açısından önemi üzerine duran Ahmet Yaşar Ocak'tan (2010) başka Mustafa Tatcı (2013) da menakıpnamelerin kaleme alındığı dönemle ilgili olarak siyasî, etik, estetik, folklorik pek çok olayı aydınlatacağını söylemektedir. Tatcı'ya göre menakıpnameler, başta tarihçiler, halkbilimciler, eğitim bilimciler, tıp ve iktisat tarihi araştırmacıları, mimarlar gibi pek çok alanın araştırmacılarının başvuracağı

[1] İbrahim Hâs 1751'de kaleme aldığı Tezkitetü'l-Hâs adlı tasavvuf büyüklerinin hayatları, olağanüstü halleri ve sözlerinin bir araya getirildiği eserde de Şabân-ı Velî menkıbelerine yer verir. İbrahim Hâs anlattıklarını, Ömer Fuâdî'nin menakıpnamesinden ve sözlü ortamdan topladığı rivayetlerden bir araya getirmiştir (Tatcı, 2007: 310, 312). Şabân-ı Velî Dergâhı'nın son şeyhi Mehmed Atâullah Efendi de Ömer Fuâdî'nin menakıpnamesine zeyl yazmıştır (Tatcı ve Kurnaz, 2010: 210).

eserlerdendir. Menakıpnameler, tasavvuf tarihi ve edebiyatıyla ilgili unutulan sembolik düşünce ve davranışların anlaşılması için de önemli ipuçları vermektedir (Tatcı, 2013: 152-154). Bir çalışmasında Saim Savaş (1992: 72) zaviyelerin bulunduğu yerler, gelirleri-giderleri, şeyhleriyle ilgili arşiv belgelerinde bilgi bulunmaktayken, dinî ve sosyal işlevlerini nasıl icra ettiklerine dair fazla bilgi bulunmadığını söylemektedir. Bu noktada menakıpnamelerin önemli bilgi kaynakları olduğunu söylemek gerekir.[2]

Bu çalışmada Menâkıb-ı Şa'bânı Velî, kültür unsurları açısından ele alınacaktır. Ayrıca eserde geçen dinî ve tarihî şahsiyetler, mekânlar da tespit edilecektir. İnceleme şu başlıklar altında yapılmıştır: mekânlar, şahıslar, iş ve meslekler, eşyalar, giyim-kuşam, yiyecek ve içecekler, halk hekimliği, ekonomi, zaman kavramları, meteoroloji, toplumsal hayat, halk inançları, tekke kültürüne ait unsurlar, atasözü ve deyimler, kalıp sözler ve ilişki sözleri, hitaplar, menakıpnamedeki keramet motifleri ve isimler. İncelemede menakıpnamenin, Nihal Yazar (1985) tarafından "Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme" adıyla Arap harflerinden Latin harflerine aktarılan metni kullanılmıştır.[3]

1. MEKÂNLAR

Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî adlı bu eserde 16.-17. yüzyıllarda Kastamonu Sancağı'nda bulunan kaza, karye, mevki isimleri, Kastamonu'daki ibadet mekânları ve yeri geldikçe Kastamonu ve Anadolu dışındaki şehirler tespit edilmektedir. Menakıpnamede; Kastamonu (90), Kastamonu sancağı Gökçeağaç kazası ve Çimdar nam karye (187), Küre-i Nühas (170), Bakır Küre'si (Küre-i Nühas'la aynı yer) (170), Küre-i Hadid (170), Temür Küresi (Araç Dermirli köyü, Küre-i Hadid ile aynı yer) (165), Taşköprü (136), Daday (155), Derbend ve Suluk mevkileri (145), Araç Okçular mevki (165) olmak üzere Kastamonu'ya ait kaza, karye, mevki isimleriyle karşılaşılmaktadır. Ayrıca, Ilgaz Dağı semti (181), Hisarardı (134), Hisarardı mahallesi (217) gibi Kastamonu'nun mahalle ve semtlerine yer verilmiştir. Bunlardan başka Kastamonu'da bulunan dağ, tepe, çay ve derelerden; Hisartepesi (217), Ilgaz Dağı (193), Buçuk Çayı (193), Gümüşlüce Deresi (136), Benefşe Dağı (150) isimleri bulunmaktadır.

Hz. Pîr'in yetiştiği, halifelerini gönderdiği yerler ve adı geçen şahsiyetler dolayısıyla Ankara (212), Bolı Sancağı (170), Düzce Pazar (132), Dütaş (132), Çağa (144), Kokepe (141), İstanbul (137), Amasya (141), Ilısu kasabası (155), Tokat (191), Turhal (177), Çorum Sancağı (229), İskilip kasabası (228) ve Borlu (246) adları geçmektedir.

Adı geçen yerlerden bir kısmı Şirvan (129), Diyar-ı Acem (129), Baku nam kasaba (129), Acem (129), Rum (129), Rumeli (231), Horasan (187), Mısır (189), Reşîd vilayeti (189) gibi Anadolu dışında yerlerdir. Menakıpnamede Hacerü'l-Esved (214), Hira dağındaki mağara (243), Beytullah-ı Harem (185) ve Kâbe-i Mükerreme (185) olmak üzere kutsal mekânların adları da bulunmaktadır.

[2] Menakıpnamelerdeki kültür unsurlarıyla ilgili bir başka çalışma Mevlana menkıbeleri üzerine yapılmıştır (Karaman, 2012).
[3] Tespiti yapılan unsurun eserde geçtiği sayfa parantez içinde gösterilmiştir.

Menakıpnamede diyar, vilayet, sancak, şehir, kasaba, köy, karye, kale, mahalle, semt, mevki, hankah, zaviye, asitane-i şeyh, mescit, türbe-i meşayıh, cami, medrese, hamam, değirmen, dağ, dere, çay, sahra, bağ ve bostan gibi mekânlarla karşılaşılmaktadır.

Kastamonu'da bulunan cami ve mescitlerden ismi geçenler şunlardır: Kastamonu içinde Kâbe Mescidi (194), Seyyid Sünneti Mescidi (143), Seyyid Sünneti Cami (134), Şaban Efendi Camii (143), Hüsam Halife Mescidi de denen Cemal Ağa Mescidi (143), Atabey Gazi Camii (145), Ağa İmareti Camii (227), Honsalar Camii (167), Daday Honsalar Camii (155). Bahsedilen bu mekânlardan yola çıkılarak o dönemdeki şehir yaşamına dair fikir edinilebilmektedir. Kastamonu'da; camilerde, mescitlerde yapılan toplu ibadetler ve verilen vaazlar; medreselerde verilen eğitim; hankah, zaviye ve asitanelerde yürütülen gönül eğitimi ve türbelerle canlı bir şehir yaşamı söz konusudur. Kastamonu dışında bulunan yerlerdeki yapılardan Beğ Mescidi, Çağa'dadır. İstanbul'da Mustafa Paşa Asitanesinden de bahsedilmiştir.

Bunun dışında şehrin yapısına ve tarihine dair de bilgiler edinilmektedir. Örneğin Şeyh Şabân-ı Velî'nin Kastamonu'ya geldiği tarihte[4], bugün Hz. Pîr Şabân-ı Velî Camii olarak bilinen cami, Seyyid Sünneti Efendi mescidi olup henüz camiye dönüşmemiştir. Ayrıca kenar bir yerde olduğundan Hz. Pîr Honsalar Camiine davet edilmiştir (Yazar, 1985: 150). Atabey Gazi Cami mahallesinde çıkan yangında, Honsalar Camiinin de yanması üzerine Hz. Pîr Seyyid Sünneti Mescidine geçmiştir (Yazar, 1985: 177-178).

2. ŞAHISLAR

Hz. Pîr'in geldiği dönemde Kastamonu'da bulunan tarikat ve şeyhleri menakıpnamede şöyle belirtilmiştir: Seyyid Sünnetî Efendi'den sonra Halvetî tarikinden Tarakçızade Abdurrahman Efendi (149), Şeyh Şamili'den Ilgaz Dağı'nda Benli Sultan (150), Bayramîlerden İsa Dede Efendi (150), Nakşibendi'den Mahmud Efendi (150), hali ve kemali gizli Çatak Baba ismiyle meşhur Hacı Seydi (150), Daday'da kemalle meşhur Nurullah Efendi (155) menakıpnameye göre Kastamonu'da hizmet eden tarikat ve şeyhleridir.

Menakıpnamede bir vesileyle yer verilen Peygamberler ve din büyükleri şunlardır: Hz. İsa (184), Hz. Musa (237), Hızır Peygamber (185), Hz. Peygamber (203), Halime Daye (137), Hz. Ebu Bekir (219), Hz. Ömer (223), Hz. Osman (228), Hz Ali (241), Pîr Ömerü'l- Halvetî (184), Seyyid Yahya Hazretleri (148), Seyyid Sünneti (184), Hazret-i Mevlana/Monla Hünkâr (189), Ma'rûf el-Kerhî (199), Bayezid Bistami (211), Ebu Musa Hazretleri (211), Hacı Bayram Sultan (211), Sümbül Efendi (166), Mansûr (221), Evliya Şuca (175).

Bunlardan başka padişahlar ve devlet görevlilerinden de yeri geldikçe bahsedilmektedir: Sultan Murat Han (III. Murat, tahta çıkışı 1574) (201), Sultan Mehmed Han (tahta çıkışı 1595) (201), Sultan Ahmed Hân (tahta çıkışı 1603) (249), İkinci Sadeddin Hoca Efendi denilen Şeyhülislam Sadeddin Efendi (202), Şeyhülislam Kemal Paşazâde (203).

[4] Bu tarihin 1531 senesinden sonra olduğu düşünülmektedir (Tatcı, 2012: 12).

3. İŞ VE MESLEKLER

Menakıpnamede iş, meslek ve zanaat adlarıyla, bunlarla uğraşanlara verilen adlardan tespit edilenler şunlardır: bazergân[5] (179), bilicilik (114), bina ustası (181), boyacı (145), cazgır[6] (231), danişment[7] (170), demirci (212), elmacı (235), emir (214), falcılık (114), güreşçi (229), hafız (189), hatip (145), hekim (192), hergeleci[8] (143), hizmetkâr (195), ibrikçi[9] (169), imam (161), kadı (191), kâhin (114), kapı dervişi (195), kâtiplik (242), kazancı (223), kıssahan (109), körükçü (197), mimarbaşı (208), müderris (135), müftü (106), mevleviyetle müftü[10] (91), müftiyü'l-enam (202), pehlivan (229), rençper (196), saatçi (182), sâhir[11] (99), ser-zakir (149), sipahi (197), şeyh (169), şeyhülislam (202), tarakçı (149), vaiz (169), yazıcı (187). Söz konusu iş, meslek ve zanaat adlarına çeşitli sebeplerle yer verilmiştir. Örneğin "boyacı", Hz. Pîr'in kâmil bir mürşit oluğunun ifadesi için kullanılmıştır. Nasıl ki bir boyacı, boyadığı ip veya kumaşın rengini değiştiriyorsa bir mürşid-i kâmil de istenmeyen sıfatlarla donanmış nefsin kötü rengini güzel renge tebdil edebilir. Kapı dervişi gibi bazılarına ise bir menkıbe anlatılırken yer verilmiştir. Bilici, kâhin, falcı gibileri, tasavvuf ehlinin keramet hakkındaki görüşlerini bildirirken geçmektedir. Diğer iş, meslek ve zanaat adları; kişiler tanıtılırken söz konusu kimselerin künyelerini belirtmek için kullanılmıştır.

Tespit edilenlerden emir, kadı, danişment, kâtip, müderris, müftü, şeyhülislam gibi bir kısmı devlet görevlileridir. Bina ustası, boyacı, demirci, kazancı, tarakçı, saatçi, cazgır, güreşçi, pehlivan, rençper, elmacı, hergeleci ise geleneksel meslekler, zanaatlar, uğraş, işler ve bunlarla meşgul olanlara verilen isimlerdir.

Şeyh, derviş, halife, hatip, hizmetkâr, imam, kapı dervişi, ser-zakir, müezzin ve vaiz tekkelerdeki görevlilerdir. XVIII. yüzyılda zaviye ve tekkelerde şeyh, dervişler, virdhân, zâkir, kelime-i tevhidhân, hatimhân, aşirhân, imam ve müezzinler olmak üzere din görevlileri; tabbah (aşçı), helvacı, vekilharç, bevvap (kapıcı), kayyim (bakıcı, cami hademesi), ferraş (hizmetçi), çerâğî (aydınlatıcı) olmak üzere hizmetli sınıfında görevliler bulunmaktadır (Ocak, 2011: 219-220). Tekkelerde bulunan görevlilerin tekkenin işlevlerine göre şekillendiğini ve görevlilerin isimlendirilmelerinde de farklılıklar olduğunu söyleyebiliriz.

4. MİMARİ

Menakıpnamede mimari unsurlarla ilgili olarak fazla bir bilgi geçmemektedir. Cami mimarisi ile ilgili olarak kürsü, minber, iç savma, dış savma; tekke ile ilgili olarak, türbe, halvethane, hücre kapısı ve genel anlamda da duvar ve avlu tespit edilmiştir.

---

[5] Tüccar, alış veriş eden esnaf. Bezirgan.

[6] cazgır: Yağlı güreşlerde pehlivanları birbirine seyirciye tanıtan kişi. Dualar okuyarak, vezinli ve kafiyeli sözler söyleyerek, meziyetlerini sayarak pehlivanları meydana çıkarır.

[7] Tanzimat'tan önce, kadıların yanında stajyer olarak çalışan kimseler için kullanılan bir tabir. Kadı yardımcısı.

[8] Sığır çobanı.

[9] Su döken, leğen ve ibrik işlerine bakan kimse.

[10] Dereceleri itibarı ile kadılar "mevleviyet" denilen büyük kadılıklar ve kaza kadılıkları olmak üzere iki gruba ayrılır. Mevleviyet kadıları, büyük ve mühim eyaletlere, vilayetlere ve bazı sancaklara tayin edilir. Aldıkları maaş itibarı ile mevleviyet kadıları da ikiye ayrılmaktadır.

[11] Sihir yapan.

5. EŞYALAR

Yapılan çalışmalarda tekkelere ait kap kacaklar arasında kazan, tepsi, bakraç, sahan, tava, kepçe, büyük tas (Barkan, t.y.: 40, 55; Ocak, 2011: 224) gibi eşyalar sayılmaktadır. Menakıpnamede tespit edilen eşyalar seccade (148), hasır (154), post (154), çerağ (200), mum (218), makreme (198), kese (226), ayna (182), gülabdân (208), kâse (171), bardak (183), maşrapa (208) olmak üzere tekkede kullanılan eşyalardır. Kerametler anlatılırken tekke dışında kullanılan saban demiri (212), kılınç (245), ok (156) ve tüfenk (180) geçmektedir. Menakıpnamede geçen eşyalardan seccade, post ve hasır mürşidin makamını temsil etmektedir. Seyyid Sünnetî Efendi'nin vefatıyla yerine geçecek kimse olmadığından irşat faaliyetleri bir süreliğine kesintiye uğramış, seccadesi boş kalmıştır. Çerağ, tekkeye getirilen adaklardandır. Makreme ve kesede para muhafaza edilir. Menakıpnamede ayna, benzetme unsurudur. Bardak, maşrapa ve gülâbdanın su almak için, kâsenin şerbet koymak için kullanıldığı tespit edilmiştir.

6. GİYİM-KUŞAM

Metinde giyim kuşam unsuruyla ilgili olarak derviş çeyizine dair hırka, tac, arakiyye, kemer gibi kıyafet unsurlarıyla karşılaşılmaktadır. Tekke kültüründe hırka müritliğe kabul edilen talibe, belli bir törenle giydirilir. Hırka giymek, mürşidin dervişi kabulünün göstergesi olduğu gibi aynı zamanda Hakk'ın kabul ettiğinin de göstergesidir. Toplu zikirlerde giyilen yeleğe verilen addır aynı zamanda (Özköse, 2014: 233). Şabâniyye mensupları takva hırkası, irfan hırkası ve iradet veya hakikat hırkası denilen üç çeşit hırka giymektedirler. Üçüncü hırka mürşid-i kâmile aittir. Renklerin kendine has anlamları olmakla birlikte siyah renk mürşid-i kâmilin rengidir (Tatcı, 2012: 90). Menakıpnamede hırka (140), aba (227), iç kaftan olarak aba hırka (147), yeşil hırka (185), tâc (140), arakiyye (208), siyah dülbent-siyah destar (213), yeşil sarık (133) ve kemer (140) tespit edilmiştir. Bunlardan başka bir top çuha (179), sedef (221) ve dür-inci (221) menakıpnamede geçen giyim kuşamla ilgili diğer unsurlardır.

7. YİYECEK VE İÇECEKLER

Tasavvuf ehli riyazete önem vermişlerdir. Şabân-ı Velî de tevekkül ehli ve mücahit bir kimse olarak tanınmıştır. Hz. Pîr'in menakıbında badem (160), şerbet (171), süt (216), yoğurt (216) ve yoğurt yapmak için kullanılan damızlık (216) dışında yiyecek içecek kültürüne dair başka bir bilgi geçmemektedir.

8. HALK HEKİMLİĞİ

Halk hekimliği ile ilgili olarak menakıpnamede baş ağrısına dua okunduğu ve yazıldığı (191), hastaların Hz. Pîr'in türbesini ziyaret ettikleri (200), Hz. Pîr'in tabutunun taşındığı saldan ve oturduğu hasırdan alınan parçaların sıtmaya ve başka hastalıklara tütsü yapıldığı (216) gibi örneklere rastlanmıştır. Ayrıca baş ağrısı gibi şikâyetlerde hekimlerin ilaç hazırladığı (192) anlaşılsa da bu konuda ayrıntı yoktur. Ömer Fuâdî hazretlerinin merhume validesinin hemşiresi baş ağrısı sebebiyle hastalanır, dualar ve ilaçlara rağmen iyileşemez. Hz. Pîr'e giderek dua istemeye karar verirler. O esnada sekiz kadın daha orada bulunmaktadır. Hz. Pîr kadınlara birer Fatiha verir. Sıra

annesine gelince sağ eliyle mübarek tâc-ı şeriflerini kaldırarak mübarek elleriyle mübarek alınlarını bir kere sığayıp Fatiha der. Annesi eve gelmeden kardeşinin baş ağrısı geçer ve iyileşir (Yazar, 1985: 192).

Mürşitlerin nefesi hastalara şifa olacağı inancı postnişin Hayreddin Efendi'nin menakıbının olduğu bölümde de geçmektedir. Postnişinlerden Hayreddin Efendi'nin mübarek nefesleri Allah'ın kudreti ile hastalara şifa olmuştur. Başka belalara düşenler ve dilek sahipleri Hayreddin Efendi'nin huzurlarında dileklerine kavuşurlar (228) denmektedir.

9. EKONOMİ

Ekonomi başlığında; iki akçe (195), bin iki yüz akçe (198), mangır (198), bir katar katır (197), dükkân (212), filori (249) gibi tespitlerimizi verebiliriz.

10. ZAMAN KAVRAMLARI

Vakit bildiren ifadeler olarak ise ertesi (197), yarın (197), bu gün (197), kırk güne değin (207), Kadir gecesi (214) tespit edilmiştir.

11. METEOROLOJİ

Meteorolojiye dair tespit edilen unsurlar bulut (218), yağmur (218), bedr (216) ve eleğimsağmadır (218).

12. TOPLUMSAL HAYAT

Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân- Velî, XVI. yüzyıl toplumsal hayatına dair fikir vermektedir. Çeşitli vesilelerle menakıpta saz ve söz meclisleri, güreşler, ziyaretler ve misafir ağırlama, cenaze törenlerine katılma anlatılmakta; hacdan bahsedilmektedir. Hz. Pîr'in ilk halifesi Osman Efendi'nin menkıbeleri anlatılırken Osman Efendi'nin yaranlar ile birlikte yeme içme, saz ve söz eğlencelerine düşkün olduğundan bahsedilmiştir. Hz. Pîr'e rast geldikten sonra tövbe edip sazını parçaladığı anlatılmıştır (Yazar, 1985: 220).

Toplumsal hayatla ilgili başka bir unsur güreşlerdir. Hz. Pîr'in üçüncü halifesi Abdülbaki Efendi'nin menakıbında babasının İskilipli Acem Ali olduğundan bahisle, lakabının Acem bir pehlivanı yenmesinden geldiği anlatılırken dönemin güreşlerinden de haberdar oluruz (Yazar, 1985: 229). Güreş oyununa dair; güreş, meydan, pehlivan, güreş dilemek, cazgırın meydana girip pehlivanları güreştirmesi, pehlivanların el çırpması, el tutuşmak, üçüncü oyun, rakibin tepesine dikilip arkasını yere getirmek, "el arkası yerde" demek (Yazar: 1985, 231) gibi tabir ve bilgiler tespit edilmiştir.

Bir atasözünde çevgân (245) oyunu geçmektedir. Çevgân, at üstünde top ve değneklerle iki takım halinde oynanan bir oyundur. Dîvânü Lügâti't-Türk'te ve Kutadgu Bilig'de de geçen bu oyun (Halıcı, 1993: 294-295), edebiyatımızda benzetme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Evliyâ Çelebi, yenilen takımın yenen takıma

büyük bir ziyafet verdiğini kaydetmiştir (Karabey, 2012: 85). O dönemde Kastamonu'da oynanan bir oyun olduğuna dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

Misafir ağırlama ile ilgili olarak ise; Osman Efendi hilafetle Tokat'a gönderildikten sonra Hz. Sultan'ı ziyarete geldiğinde misafiri ağırlamak için ziyafet verilip meclis kurulduğu, sohbet edildiği kayıtlıdır (Yazar, 1985: 221). Velîlerin birbirlerini ziyaret ettikleri de görülmektedir. Hz. Pîr, Ilgaz Dağı'nda Benli Sultan hazretlerini ziyarete gider (193), Muhyiddin Efendi Çağa'ya (246) ve Borlu'ya (247) seyahat eder.

Menakıpnamede geçiş dönemlerinden "ölüm" etrafındaki uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Özellikle vefat eden mürşit ve halifelerin cenaze törenlerine katılmanın sevabı ve fazileti üzerinde durulurken (Yazar, 1985: 210-219) bu törenlere dair bilgi sahibi olabilmekteyiz. Bayezid Bistami, Hacı Bayram Velî, Şâban-ı Velî, Hayreddin Efendi, Mustafa Efendi gibi velî ve mürşitlerin vefatları dolayısıyla cenaze törenleri anlatılmıştır. Özellikle Hz. Pîr'in vefâtı dolayısıyla halkın akın akın cenazeye geldiği, herkesin yetişebilmesi için defnin ertelendiği anlatılmaktadır. Hz. Pîr'in vefatı üzerine sevenleri ve dervişleri ayrılık ateşiyle pek çok ağlamışlar, ah ve vahları ile üzüntülerinin siyah dumanları göğe çıkmıştır ve böylece vefat haberi halka yayılmıştır (Yazar, 1985: 207). Hz. Pîr'in cenaze töreni menakıpnamede şöyle anlatılmaktadır: Hz. Pîr'in latif bedenlerinin koyulduğu beyaz tabut üzerine Kâbe gibi siyah Kâbe örtüsü örtmüşler, kutb-ı ekrem ve sevad-ı azam olduklarına delil olarak siyah dülbentlerini-siyah destarını başının üzerine koymuşlar, siyah destarlarıyla beraber cenaze namazını kılmaya götürmek için dışarıya çıktıklarında zakir dervişler bülend-avaz ile ve şevkle tevhid etmişlerdir. Halk da "Hay Hu" ve "ya Hu" nidalarıyla ağlamış ve tabutu başları üzerinde götürmüşlerdir. Defin sırasında zikrullah eden zâkirlerin yüksek sesle ve güzel edalı zikirleri ve âşık dervişlerin "Hay Hu" sesleri ile ayrılık ateşinden yanan kalplerinin siyah dumanları arşa çıkmıştır (Yazar, 1985: 213-216).

Ölüm ve cenaze törenleriyle ilgili olarak; zemzeme batırılmış kefenle kefenlenmek (207), cenaze yıkamak için su ısıtmak (208), cenaze yıkamak (208), cenazeye sırayla bir miktar su koymak (208), tabut (213), sal ağacı (213), musalla (214), cenaze namazı kılmak (176), definde hazır bulunmak (176), koyun ve kuzu gibi inleyip ağlaşmak (210), vasiyet etmek (247) unsurları tespit edilmiştir.

Maddi olarak dinen zengin sayılanların gerçekleştirmesi gereken bir ibadet olan "hac" etrafında gerek hacca gitmeden önce, hacca uğurlarken ve gerek hac dönüşünde toplumsal uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Hacı adayları yola çıkmadan önce toplu yemekler verir, herkesle helalleşir; hacıların yola çıktığı an hep birlikte dualar edilerek hacılar uğurlanır. Hacdan dönenler karşılamaya çıkılır. Hacılar zemzem, hurma ve hediyeler getirirler. Hacıyı ziyarete gelenlere bu hediyeler ikram edilir. Hacla ilgili olarak metinde hacca gitme (185), hacdan dönme (185) ve hacdan armağan olarak zemzeme batırılmış kefen getirme (207) geleneği ile karşılaşılmaktadır.

Selam vermek (134), el öpmek (134) gibi kalıp davranışlar toplumsal ve kişisel arası iletişimde önemli davranış biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca sadaka vermek (195) gibi toplumsal hayatı güçlendirecek inançların varlığı da görülmektedir.

13. HALK İNANÇLARI

Türbe ziyaretleri, adaklar, rüya tabiri, fal gibi inanış ve uygulamalar menakıpnamede tespit edilmektedir. Dileği olanların, dileği gerçekleşenlerin dergâha kurban adadıkları görülmüştür. Zor durumda kalanların Hz. Pîr'den yardım dileyerek kurban adamaları o daha hayattayken yaşanan bir durumdur. Bu kurbanlar katır gibi kullanılmak üzere verilenler ve koyun gibi hayvanlar olabildiği gibi çerağ da olabilmektedir. Adakla ilgili olarak; dergâha nezir adamak (197), kurban nezir etmek (179), kurbanlık (179), dergâha sarı katır kurban getirmek (197), çerağ ve kurbanla gelmek (199) tespit edilmiştir. Adakla ilgili şu menkıbe örnek olarak verilebilir:

Bir gün bir tüccar kurbanlık koyun ve kumaşlarla birlikte gelip Hz. Pîr ile görüşmek ister. Sebebi sorulunca da şunu anlatır: Denizde giderken fırtınaya tutulurlar. Hak Teâlâ'ya yakarırken Aziz'den de gıyabında yardım talep eder ve "Kastamonu'da gerçeğim Şaban Dede! Gerçek er isen Allah'ın izniyle bize yetiş!" der. Bunu söyleyince Allah Teâlâ'nın kudretiyle bir el ortaya çıkar, geminin baş tarafına yapışır ve gemi ok gibi doğrulur. Bunu görenler dergâha kurban adamışlardır (Yazar, 1985: 179).

Hz. Pîr'in vefatından sonra türbesi ziyaret yeri haline gelmiştir. Menakıpnamede, Hz. Pîr'in ruhaniyetinden muradı olanların er ya da geç muratlarına kavuştukları (Yazar, 1985: 199) ifade edilmektedir. Gayrimüslimlerin de hastalarını ve başına türlü bela gelmişleri getirip türbeyi ziyaret ettikleri, hacet diledikleri, çerağ ve kurban getirdikleri görülmektedir. Bunun sebebi sorulduğunda dilekleri ve sıkıntıları olduğu zaman medet ve himmet isteyip, kurban ve çerağ adadıklarını; Hz. Pîr'in hürmetine elem ve ızdıraplarının yok olduğunu, bu sebeple nezirlerini gerçekleştirdiklerini söylemişlerdir. Gayrimüslimler Hz. Pîr hayattayken de kendisini ziyaret etmişler, Aziz de iman etmelerine dua etmiştir (Yazar, 1989: 199-200).

Ömer Fuâdî, bu konuda Hz. Pîr hakkında şunları söyler: Allah'a niyaz ederken Hz. Pîr'i vesile edenler; huzuruna gelip hacet dileyip dua ettirenler mahrum kalmaz ve er ya da geç Allah'ın emri ile isteklerine kavuşurlar. Keşif ve keramet özelliğine sahiptir ve velayet ve keramet kendilerinde süreklidir (Yazar, 1985: 179). Menkıbeye göre eşeği ölen bir çiftçi bu durumdan perişan olur ve Hz. Pîr'e dua istemeye gelir. Hz. Pîr, çiftçinin halis niyette olduğunu anlayınca el kaldırıp dua eder. Ardından bir sipahi dergâha adak olarak bir sarı katır getirir. Hz. Pîr eşeği ölen adamı çağırtarak katırı ona verdirir. Katırı getiren sipahi bu duruma çok şaşırır. Bir katar katırı olduğunu, birini nezir ettiğini, getirmekte acele etmediğini, ancak içine acele götürmek niyeti doğduğu için aynı gün getirdiğini anlatır (Yazar, 1985: 197).

Velînin eşyasının kutsal bilme ve bu eşyalarla ilgili uygulamalar halk inançlarında günümüze kadar gelmiştir. Menakıpnamede bu konuda yer verilenler şöyledir: Hz. Pîr'in cenazesinde, gerçek evliyadır denerek bereketlenmek için sal ağacı parçalanarak birer parça alınmıştır. Hz. Pîr'in cenazesi yıkanırken akan su, gül suyu ve ab-ı hayat gibi rağbet ve hürmet edilerek maşrapalara, gülabdanlara doldurulmuştur. Bazıları koyacak şey bulamayarak makremelerini ve arakiyyelerini ıslatmışlardır. Bazıları ise yüzlerine ve gözlerine sürmüştür. Bazıları da akan su ile ıslanan balçığı alarak makreme ve arakiyyelerine koymuşlar, her derde dermandır diyerek saklamışlardır. Nice derde derman olduğu tecrübe olunmuştur, herkes tarafından da bilinmektedir. Hz. Pîr'in

mübarek savmaalarında üzerinde oturdukları hasır da halk tarafından paylaşılmıştır. Bunların nice hastalıklara şifa ve dertlere derman olduğu ortaya çıkmıştır ve meşhurdur. Sütün, mayalamak için damızlık çalınmadan tabutlarının parçası ile karıştırıldığında yoğurt olduğu kerametle bilinmiştir (Yazar: 1985, 208-209, 216).

Rüya tabiri ile ilgili olarak ise şu örnek verilebilir: Hz. Pîr, İstanbul'da eğitimini tamamladıktan sonra tasavvufa talip olur ve mürşid-i kâmil arayışına düşer. Bu esnada rüyasında "vatan-ı aslinize sılaya gidün deyü vakıalarında sarahaten tenbih vaki" olur (Yazar: 1985, 138). Bunun üzerine Aziz, Kastamonu'ya doğru yola çıkar.

Rüya tabiri (211) yapıldığı, tefe'ül (189) edildiği görülmektedir. Vefk ve remil bakanlar (114) olduğu, kur'a salanlar ve kitaba bakanların (114) bulunduğu anlaşılmaktadır. Suya bakıp cin söyletmek (204), vefk okumak (204), ilm-i nücûm ve remil (205) o dönemde karşımıza çıkan uygulamalardır. Menakıpnamede falcılık, kâhinlik, cin toplamak, suya bakıp cin söyletmek, vefk ilminde ehil olmadan vefk okumak, ilmi nücûm ve remille amel etmek doğru bulunmamış; bunlarla uğraşanlar için yalancı ve fitneci denmiştir (Yazar, 1989: 204-205).

14. TEKKE KÜLTÜRÜNE AİT UNSURLAR[12]

XIV-XV. yüzyıllarda zaviye, imaret, tekke, dergâh ve âsitâne kelimeleri birbirinin yerine kullanılabilmekteyken, XVI. yüzyıldan başlayarak hanikâh/hankah, tekke, dergâh ve âsitâne terimleri arasında şekil, büyüklük küçüklük ve teşkilatlanma gibi özellikler bakımından farklılıklar ortaya çıkmıştır (Ocak, 2011: 189). Örneğin hanikâh tarikatların merkezidir ve şeyh burada oturur; büyüğüne tekke, küçüğüne zaviye denir (Pakalın, 1983: 730). Diğer taraftan âsitâne de bir tarîkatın bir beldedeki dergâhları arasında merkez olarak kabul edileni (Şahinler, 2012: 130) şeklinde tanımlanmıştır. Mustafa Kara'ya göre (2013: 120) dergâh, kalanderhâne, pirevi, hangâh, zaviye, ribat, tekke ve âsitâneyi ayrı ayrı tanımlamak mümkün olsa bile işlevleri yönünden tamamen ayrı bir tarife gitmek mümkün görünmemektedir. Farklılıklar olmakla birlikte XIV. yüzyıldan itibaren genel anlamda bir tekkenin bölümleri; kurucu pîrin türbesi, mescit, içinde âyin yapılan ve bazen ders verilen geniş bir oda, derviş odaları, misafir odaları, hamam, mutfak ve erzak ambarları, ahır (Ocak, 2011: 217) olarak şekillenmektedir. Tekkenin işlevlerine göre bir tekkenin bölümlerinde de değişiklikler olabilir.

Şâban-ı Velî tekkesinin bölümlerine dair menakıpnamede ayrıntılı bilgi yer almamaktadır. Hz. Pîr'in türbesinin de bulunduğu bugünkü mekâna yerleşmesi bir yangın hadisesi üzerinedir. Atabey Gazi Cami mahallesinde çıkan yangın Honsalar Camiine sıçrar. Hz. Pîr, bir hikmet vardır, diyerek Hisarardı'nda Seyyid Sünneti Mescidi yakınlarında bir ev alınmasını ister. Samet Halife'nin pederi Eyüp Halife vasıtasıyla hankâhları olan ev alınır (Yazar, 1985: 177-178). Şeyh Şabân-ı Velî Külliyesinin şekillenmesi bu yangın hadisesine bağlanabilir. Mescidin yakınında ev alınması, irşad faaliyetlerine mescitte devam edilmesi, 1580'de caminin inşa edilmesi ve Hz. Pîr'in vefatının ardından 1611'de türbenin ve onunla birlikte kütüphanenin tamamlanmasıyla süreç içinde külliye

[12] Menakıpnamede geçen tekke kültürüne ait unsurlar bir bildiride tespit edilmiştir (Küçükbasmacı, 2016).

bugünkü halini almıştır.[13] Tekke ve tekkenin bölümleri olarak hankâh (133), asitane-i şeyh (143), Sünnetî Efendi Mescidi (177), halvethane (148), ev (178) ve merkattan (215) bahsedilmektedir.

Tekke adap ve erkânına dair; şeyh elinden hırka ve tac giymek, yedi yerden gayret kemeri kuşanıp canla hizmete bel bağlamak (140), mürşidin dervişine kisve verip başına giydirmesi (191), hilâfet duası (204), biad etmek (140), halvet (108), erbaîn (144), murakabe (108), halka-i zikir (139), devran-ı sufiyye (176), vird-i şerif (153), sabah namazı sonrası virdi şerif (139), işrak namazı (139), teheccüd tevhidi (242), tekmil duası (249), cehri zikir (233) tespit edilmiştir. Tekkede Kur'an hatmi okunduğu (195), hatim yapanlara hatm-i şerif akçesi (195) verildiği de görülmektedir.

Tekke kültürü çerçevesinde değerlendirebileceğimiz diğer unsurları şöyle sıralayabiliriz: aziz (142), evliya (96), velî (96), mürşid-i kâmil (95), hilafet (141), irşad (141), velayet (145), fakr u fena (146), makam-ı istiğrak (161), mürid (120), derviş (95), piş-kadem derviş (131), kapı dervişi (133), helâ hizmeti (133), muhib (142), talib (146), biad etmek (140), sülûk (183), seyyah-ı abdal (109), pirdaş (141), silsile (145), minder oğlanı (221), abdal suretine girmek (187), tâc (140), arakiyye (208), sarık (133), hırka ve kisve (171), post (154), seccade (134), seccadenin sahibini bulması (220), sülûk mertebelerinden olan şeriat, tarikat, marifet ve hakikat (183).

14. ATASÖZÜ VE DEYİMLER

Menakıpnamede tespit edilen "At binenin, kılıç kuşananın, meydan seğirdenin, top u çevgân atanındır" (245), "Her giceyi Kadir ve her kişiyi Hızır bilmek gerekdür" (115) ve "Son pişmanlık fayda vermez" (227, 247) atasözlerinin bağlamları şöyledir:

"At binenin, kılıç kuşananın, meydan seğirdenin, top u çevgân atanındır": Bu atasözünü Ömer Fuâdî, intisap ettiği üçüncü postnişin Abdülbaki Efendi'nin vefatı üzerine posta oturan Muhyiddin Efendi'ye intisabını anlatırken kullanmıştır. Sadık bir talibin mürşidin eline girdikten sonra, mürşidin onu yolda bırakmayacağını anlatmak istemiştir (Yazar, 1985: 245).

"Her giceyi Kadir ve her kişiyi Hızır bilmek gerekdür": Bu atasözü, bazı abdalların şeriat ve tarikat hükümlerine uymaz görünerek kendilerini gizlediklerini, böylelerini dervişlerin ve taliplerin ayırt edemeyeceğini, bu sebeple kimse hakkında kötü düşünmemek gerektiğini anlatmak için kullanılmıştır (Yazar, 1985: 115).

"Son pişmanlık fayda vermez." atasözü ise; evliyanın sırrına ve kerametine mazhar olanların bu sırrı açmamaları gerektiğini, aksi takdirde emanete hıyanet etmiş olacaklarını anlatmak için kullanılmıştır (Yazar, 1985: 227). Aynı atasözü Muhyiddin Efendi'nin menakıbı anlatılırken de geçer. Muhyiddin Efendi bir gün dervişleriyle Çağa'ya gitmek için yola çıkar. Dervişler yolda dinlenmek isteyince izin verir. Ancak bir süre sonra kalkıp gitmek ister. Kendine uyan dervişlerle birlikte yola devam eder. Çağa'ya vardığında Hz. Pîr'in silsilesinden Hayreddin Efendi'nin vefat ettiği ve namazını Muhyiddin Efendi'ye vasiyet ettiği anlaşılır. Muhyiddin Efendi, birlikte geldiği

[13] Külliye hakkında kısa bilgi için Kemal Kutgün Eyüpgiller'in (2010) yazısına bakılabilir.

dervişlerle cenaze namazını kılar. Ona uymayan dervişler ise bu azizin cenaze namazının sevabından mahrum kalırlar (Yazar, 1985: 227, 247).

Edebî bir metin olarak incelendiğinde, menakıpnamenin özellikle deyimler açısından zenginliği dikkat çekmektedir. Menakıpnamede tespit edilen deyimleri şöyle sıralayabiliriz: Allah bilir (180), balı yağa katmak (116, 232), başa bardak ile su boşalmak (183), bir nazar bin nazar (188), canı gibi sevmek (137), can kulağı ile dinlemek (234), davet etmek (150), derdine derman bulmak (192), elem göstermemek (148), emanete hıyanet etmek (226), erenler okuna nişan olmak (115), gaflet etmek (185), gün gibi meşhur olmak (222), hacet dilemek (179), hak gözetmek (157), hâl hatır sormak (182), hatır sormak (183), hayır dua (180), hayır dua ile yâd etmek (93), helâk olmak (196), her derde bi-emrillah derman olmak (209), Hızır gibi yetişmek (237), hicap etmek (198), (davete) icabet etmek (150), ilham etmek (152), inkâr eteğine yapışmak (186), kadir bilmek (157), kadir bilmemek (210), Kadir gecesinde kadre ermek (226), keramet satmak (180), kısmet olmak (191), kulağı olmak (191), kurda aldırmak (144), mahrum olmak (152), muradına ermek (158), murat etmek (179), muamele etmek (145), mukaleme etmek (145), musafaha etmek (145), muştuluk olsun (227), nâmerde muhtâc olmamak (197), nimetin şükrünü bilmek (197), ok gibi doğrulmak (179), özür dilemek (149), pişman olmak (246), rızası olmak (155), sabr u tahammül etmek (176), selam vermek (227), sır saklamak (145), sırrı faş etmek (179), sui zan etmek (176), şükr ü hamd etmek (149), utançtan-hacaletten tere gark olmak (183), tövbe etmek (203), yedi iklimi gezmek (238), yolda kalmak (246), yolda koymamak (245), yürek depürdemek (170), yüz sürmek (220), zar zar ağlamak (185).

15. KALIP SÖZLER VE İLİŞKİ SÖZLERİ

Kişilerin birbirleriyle iletişim kurarken kullandıkları, toplumsal kurallara göre belli zamanlarda ve belli durumlarda söylenmesi gereken sözler "ilişki sözleri" ya da "kalıp sözler" (Aksan, 2008: 169) olarak adlandırılmaktadır. İncelediğimiz menakıpnamede de bu nitelikte sözler bulunmaktadır. Bu sözleri şöyle belirlemek mümkündür:

Osman Efendi gördüğü bir rüyayı vefatına dair yorumlarken, Allah gecinden vere (223) denilmiştir. Vefat etmiş bir kimseden bahsedilirken, Allahu Teâla … ruh-u mukaddeslerini şad eylesin (198); birinin yardımı görüldüğünde, Allahu Teala sizlerden razı olsun (181); iş üzerinde olana ya da yapacağı işi söyleyene Allah kolay getire (144); Allah'tan bir istekte bulunduktan sonra, Allah vere (197); duanın ardından, amin (157); zor bir durumda kalındığı zaman, bre meded (149); sıkıntılı bir durumdan kurtulduktan sonra elhamdülillah (198); hakkını helal etmek için, helal olsun (176); güzel bir durumu kutlamak için, mübarek olsun (145); sıkıntıya tahammül tavsiye etmek için, sabreyle kardeş (197); dışarıdan birinin huzuruna gelince, safa geldin derviş (134); şaşılacak bir durum karşısında, sübhânallah (197); hayatta olan birinden bahsederken sellemehullah (189), güzel bir durum ve iş karşısında uğur, hayır olsun (190) denmektedir. Hz. Pîr'in vefatı üzerine, yaşanan üzüntüyle beraber yapacak bir şey olmadığını ifade etmek için, el hükmü lillah ve inna lillah (207) sözü kullanılmıştır. Horasan'dan gelen dervişler Hz. Pîr'in kerametini görüp anladıktan sonra, eyvallah ve barekallah (188) diyerek tasdik etmişlerdir. Zor bir durumda kalanların Hz. Pîr''den yardım talep etmek için, "gerçeğim

Şa'ban Dede" ve "gerçek er" diye seslendikleri görülmektedir. Bir fırtınaya yakalanan tüccar, kâfir gemisinin saldırısına uğrayan denizci ve Ilgaz'da değirmen taşını kaldıramayan değirmenci Hz. Pîr'den bu sözlerle yardım talep etmişlerdir (Yazar: 1985, 179, 180, 181). Hz. Pîr, kerametini görenleri de şu sözlerle uyarmaktadır: "'Kuzı niçün sırrımız faş idersin, deve gördün mü, küçüğünü dahi görmedüm.' sözünü işitmedin mi?" (Yazar, 1985: 179-180)

Bu sözlerden başka belli durumlarda kullanılan sözler şöyledir: alelacele (149), ârife işaret kifayet eder (217), cân pâresi (216), dest bûs etmek (179), ehl ü ıyâl (196), ere yeten Hakk'a yeter (219), Hak Teâlâ gerçek erler sırrın pâk ide (180), Hak Teâlâ nâmerde muhtâc etmesin (197), hâsılı kelam (145), hınzır (176), Kâbe kulpu gibi yapışmak (213), ölmüş kalpleri ihya etmek (184), yetim kalmak (136), taliplerin kimine Hakk'tan dokunur ve kimine dokunandan dokunur (219), ta'n u teşni' (176), zemm ü gıybet (176).

16. HİTAPLAR

İncelediğimiz metinde kişilerin birbirine hitap ederken bazen akrabalık bildiren sözleri, bazen dinî unvanları, bazen kalıp sözleri kullandıkları görülmüştür. Tespit edilen hitap sözleri şunlardır: aziz (144), pirdaş (141), birader (141), efendi (141), dede (144), kardeşler (144), sultan (145), aziz karındaşlarım (157), kardaş (166), kuzu (179), gerçek er (169), be hey dede (143), yoldaş (181). Kişi kendinden bahsederken ise fakir (144) ve hakir (139) sözlerini kullanmaktadır.

17. KERAMET MOTİFLERİ

Menakıpnamede yer verilen Hz. Pîr'e ait kerametlerin az bir kısmı Ömer Fuâdî tarafından gözlemlenmiştir. Şabân-ı Velî 1569'da vefat ettiğinde Ömer Fuâdî dokuz yaşındadır. Ömer Fuadî hazretleri kendi şahit olduğu ya da haberdar olduğu kerametlere menkıbede yer vermiştir. Yazar kendi şahit olmadığı kerametleri anlatırken şahitlerini de belirtmiştir.

Ahmet Yaşar Ocak'ın (2010: 70-96) menakıpnamelerde tespit ettiği motiflerden bazıları incelediğimiz eserde geçen menkıbelerde de karşımıza çıkmaktadır. Bu motifler şunlardır: gaybı bilme ve gelecekten haber verme, akıldan geçeni bilme, hastalıkları tedavi etme, rüya tabiri, ağzından çıkan sözün olması, tayy-i mekân, yoktan para çıkarma, zor durumda kalanlara yardım etme, öleceğini bilme, Hızır'la görüşme, duanın kabulü, cansız varlıkları yürütme, ölüm sırasında ve sonrasında olağanüstü hâllerin meydana gelmesi, başın göğe değmesi, cesedin çürümemesi, velînin eşyasını kutsal bilme, az yemekle uzun süre durabilme.

18. ADLAR

a. Asıl Adlar

Menakıpnamede pek çok isim geçmektedir. Söz konusu isimler erkek isimleridir. Kadın isimlerden sadece Şehrî isminin geçmesi eserin bağlamının tekke ortamı olmasına bağlanabilir. Bu isimlerden dönemin isim seçme

anlayışı da belirlenebilmektedir. Tespit edilen isimlere bakıldığında Arapça, Farsça kökenli oldukları; Eyyüb, İlyas, İbrahim, İsa gibi peygamber isimlerinin; Ahmed, Mustafa, Mahmud, Muhammed gibi Hz. Peygamberin isimlerinin; Ömer, Osman, Ali gibi halifelerin isimlerinin; Hasan, Hüseyin gibi Peygamber torunlarının; Bilal gibi sahabelerin isimlerinin tercih edildiği görülmektedir.

Menakıpnamede geçen isimler şunlardır: Abdi (169), Abdülbâki (170), Abdüssamed (149), Abdüsselam (149), Abdülvasi (149), Abdurrahman (149), Ali (153), Ahmed (182), Bâki (182), Bâli (231), Bilal (176), Emrullah (226), Eyyüb (148), Halime (137), Hayreddin (167), Hasan (163), Himmet (236), Hüseyin (136), İbrahim (180), İlyas (167), İsa (145), İshak (191), Mahmud (150), Maruf (169), Mehmed (141), Memi (170), Muhammed (170), Muharrem (169), Muhyiddin (132), Murad (194), Muslihiddin (141), Mustafa (155), Muzaffer (208), Muzafferüddin (135), Nebi (155), Nureddin (236), Nurullah (155), Osman (132), Ömer Fuadî (93), Sadeddin (202), Salih (161), Samed (178), Seydi (150), Sinan (170), Şabân (90), Şehrî (180).

b. Sülale Adları

Menakıpnamede tespit edebildiğimiz sülale adları kişinin künyesine bağlı olarak verilmiştir. Bu isimler şu şekilde geçmektedir: İshak Kadıoğlu Derviş Ali Çelebi (191), Kastamonu âlimlerinden ve salihlerinden Memdizade künyesiyle maruf Hacı Ahmed Çelebi (189), Bâkizâde Mehmed Çelebi Efendi (229), Nureddinzade Hazretleri (236), Benli Sultanoğlu Mahmut Efendi (237), Esendiloğlu Muhyiddîn (181), İbrikçizade demekle ve Monla Nayi demekle maruf Abdi Efendi (169), Hacızade künyesiyle Maruf Efendi (169), Elmacızâde Muhyiddîn Efendi (235), Tarakçızade Abdurrahman Efendi (149), Hazret-i Mevlana dervişlerinden Kastamonulu Urganzıcade demekle bilinen Mevlevi Derviş Mehmed rivayet ederler ki (189).

c. Unvanlar

Unvan; "Bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, san." (Türkçe Sözlük, 2005), "Şahıs adlarıyla bir arada kullanılarak nezakete yönelik bir hitap biçimini veya şahsın ailedeki, topluluk ve toplumdaki mevkini ve akrabalık derecesini gösteren ad: Kağan, tegin, erkin, hatun, paşa, hanım, abla, dede, amca, teyze, yange, bacı vb." (Büyük Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr, 2016) olarak tanımlanmaktadır. Şeref Boyraz (1998: 112), unvanların resmi, dini, toplumsal kurumlar tarafından verilmiş olduğuna dikkat çeker ve unvanların sülale, ırk, etnik grup, meslek ve memleket adları olarak ortak kültürün ürünü oldukları üzerinde durur.

Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî'de tespit ettiğimiz aziz, çelebi, derviş, hacı, hâce, hafız, halife, hazret, hoca, monla, pîr, sûfî, sultan, şeyh gibi unvanlar din kurumunun etrafında şekillenen unvanlardır. İbrikçi, körükçü, kazancı, nayi, yaycı meslek bildiren unvanlar; İskilibî, Kastamonulu, Kokepevî, Rumelili ise memleket bildiren unvanlardır. Efendi, hazretleri, hatun, paşa gibi unvanlar hiyerarşik düzenden kaynaklanan unvanlarken; daye, dede akrabalık derecesini gösteren unvanlardandır.

Bu unvanların kullanılış biçimleri incelendiğinde, Hacı Ahmed Çelebi örneğinde olduğu gibi bazen birkaç unvanın birlikte kullanıldığı görülmektedir. Kimi zaman unvanlar sülale adıyla birlikte kullanılmaktadır: İshak Kadıoğlu Derviş Ali Çelebi. İsmin önüne gelerek, isimle birlikte kullanılan lakaplarla birlikte unvan kullanıldığı olmaktadır: Kız Ahmed Dede, Körükçü Kelle Mustafa gibi.

Hacı Dede, Saatçi Efendi örneklerinde olduğu gibi iki unvan birlikte kullanılarak ismin yerini tutabilmektedir. Benli Efendi örneğindeki gibi lakapla birlikte unvan da kullanılmaktadır. Farklı kurumlar tarafından verilen unvanlar isimle birlikte anılmaktadır: Bâkizâde Mehmed Çelebi Efendi, Mahmut Efendi Hazretleri, Kastamonulu Muharrem Efendi gibi.

Menakıpnamede geçen unvanlar ve yerleri şöyledir: Halime Daye (137), aziz (139), Kokepevî Muslihiddin Efendi (141), Yaycı Hacı Muhammed Dede (144), Şaban Dede namıyla iştihar bulup (150), pîrler (157), Mahmut Efendi Hazretleri (166), Muhyiddin Efendi (166), Hayreddin Efendi Sultan (167), Kastamonulu Muharrem Efendi (169), Memdi halife demekle maruf Muhammed Efendi (169), Kızılzâde demekle maruf Muhammed Efendi (169), mahlasları Mahvi olan fazıl-i dehr Hasan Çelebi Efendi (169), Kastamoniye müfti olan Sufi Muhyiddin Efendi (169), İbrikçizade demekle ve Monla Nayi demekle maruf Abdi Efendi (169), Hacızade künyesiyle Maruf Efendi (169), İskilibî Abdülbâki Efendi (170), Küre-i Nühas'tan Muhammed Çelebi Efendi (170), Bakır Küre'sinde Memi Hoca olarak bilinen Memi Efendi (170), Küre-i Hadid'de medfun Mahmud Efendi (170), Bolı sancağından Sinan Efendi (170), Bilal Halife (176), Samed Halife (178), Eyüb Halife (178), İbrahim Dede (180), Şehrî Hâce Hatun (180), Esendiloğlu Muhyiddîn (181), Bâki Efendi (182), Ahmed Efendi (182), Benli Efendi denilen Muhammed Efendi (187), Hacı Ahmed Çelebi (189), hafız-ı kelamullah Hacı Ali Halife (189), Memdizade künyesiyle maruf Hacı Ahmed Çelebi (189), salihlerden Kara Bulut demekle bilinen Hacı Muhammed (189), İshak Kadıoğlu Derviş Ali Çelebi (191), Hasan Dede (191), Kız Ahmed Dede (194), Kastamonu içinde Kâbe Mescidi imamı Murad Halife (194), Körükçü Kelle Mustafa (197), Sadeddin Efendi (202), Osman Efendi (204), Nebi Dede Efendi'nin oğlu Ahmed Şeyh Efendi (207), Abdüssamed Halife (207), Muzaffer Dede (208), Kazancı Hayreddin Efendi (223), Hacı İlyas Efendi (224), Emrullah Dede (226), Mustafa Paşa (229), Şeyh Hasan Efendi (229), Bâki Efendi (229), Bâkizâde Mehmed Çelebi Efendi (229), Rumelili Bâli Efendi (231), Saatçi Efendi (235), Elmacızâde Muhyiddîn Efendi (235), Devezâde lakabıyla bilinen Muslihuddin Efendi (235), Hacı Dede (236), Nureddinzade Hazretleri (236), Himmet Efendi Hazretleri (236), Benli Sultanoğlu Mahmut Efendi (237), Mustafa Dede (246).

d. Lakaplar

Lakap, *Güncel Türkçe Sözlük*'te (www.tdk.gov.tr, 2016) "Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad." olarak tanımlanmaktadır. Boyraz ise, adbilim sınıflandırmasında "yakıştırma adlar" başlığınla verilen lakabı "kişiye herhangi bir özelliğinden dolayı kendi grup kültürü bağlamında sonradan verilen isim." (1998: 108, 112) olarak belirlemiştir.

İncelenen menakıpnamede Kara Bulut, Kız Ahmet, Kelle Mustafa, Memdi Halife, Kızılzâde, İbrikçizâde, Devezâde, Benli ve Acem Alisi lakaplarıyla karşılaşılmıştır. Söz konusu lakapların kullanım şekilleri ise şöyledir:

Kara Bulut demekle bilinen Hacı Muhammed, Memdi Halife demekle maruf Muhammed Efendi, Benli Efendi denilen Muhammed Efendi örneklerinde olduğu gibi ismin yerine kullanılan lakaplar görülmektedir.

Kız Ahmet, Kelle Mustafa örneklerinde olduğu gibi isimle birlikte kullanılan lakaplar bulunmaktadır.

Sülale lakabının kişinin lakabına dönüştüğü örnekler bulunmaktadır: Kızılzâde demekle maruf Muhammed Efendi, İbrikçizade demekle ve Monla Nayi demekle maruf Abdi Efendi, Devezâde lakabıyla bilinen Muslihuddin Efendi gibi.

Eserde lakapların nerden geldiğine, nasıl verildiğine dair tek bir örnek bulunmaktadır. "Acem Alisi" lakabının verilişiyle ilgili olay şöyledir: İskilipli Abdülbâki Efendi'nin babası Acem Alisi diye anılmaktadır. Namlı ve pehlivan bir güreşçi Acem diyarından Rum'a, Çorum Sancağına gelip hangi pehlivan ile güreştiyse yenmiştir. İstanbul'a gitmek üzere iken Ali ile güreştiklerinde yenilir ve o günden sonra Ali, Acem Alisi diye meşhur olur (Yazar, 1985: 228-229).

İncelediğimiz menakıpnamede geçen diğer lakapların bulunduğu yerler şöyledir: Salihlerden Kara Bulut demekle bilinen Hacı Muhammed rivayet ederler ki (189), Kız Ahmed Dede (194), Körükçü Kelle Mustafa (197), Memdi Halife demekle maruf Muhammed Efendi(169), Kızılzâde demekle maruf Muhammed Efendi (169), Benli Efendi denilen Muhammed Efendi (187), Saatçi Efendi (235), İbrikçizade demekle ve Monla Nayi demekle maruf Abdi Efendi (169), Devezâde lakabıyla bilinen Muslihuddin Efendi (235).

e. Mahlaslar

Menakıpnamede; mahlasları Mahvi olan fazıl-i dehr Hasan Çelebi Efendi (169), Yazıcı Muhammed nam kimse (187) ve Seyyid Sünneti (133) hazretlerinden bahsedilmektedir. Seyyid Sünneti hazretlerinin mahlasıyla ilgili olarak "sünnet-i resulullah ile amil oldukları eclden mahlasları Sünneti" (Yazan, 1985: 133) olduğu söylenmiştir.

f. Akrabalık Adları

Dede (144), kayın ata (136), ana (136), valide (191), baba (136), peder (148), oğul (167), hemşire (191), kardeş (144), birâder (141), daye (137), sabi oğlancık (136), akran (169) tespit edilen akrabalık isimleridir.

g. Hayvan Adları

Menakıpnamede söz edilen hayvanlardan zag-ı ehl-i ferag (dilenci saksağan, 109), karga-i pür-lag (oyunbaz karga, 109), koyun kuzu (210) ve hınzır (176) benzetme unsuru olarak kullanılırken; at (245), kurd (144), fare (149), deve (179), hınzır (176), merkeb (197), davar (197) ve sarı katır (197) menkıbeler dolayısıyla bahsi geçen hayvanlardır.

SONUÇ

Bu çalışmada, 1604'te yazılan "Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî" adlı menakıpname kültür unsurları açısından incelenmiş ve pek çok kültür unsuru tespit edilmiştir. 16-17. yüzyıllarda Kastamonu Sancağı'na dâhil olan yer isimlerine, o dönemde Kastamonu'da faaliyet gösteren tarikat ve şeyhlerinin isimlerine rastlanmıştır. Bu tespitler Kastamonu şehir tarihi için önemlidir. Mimari unsurlarla ilgili ayrıntılı bilgiler olmamakla birlikte dönemin bazı cami ve mescitlerinin ismi geçmektedir. O dönem Anadolu'da yaşayan iş, meslek, zanaat ve uğraşlar tespit edilmiştir. Bu geleneksel meslek, zanaat, uğraş ve işlerin bir kısmı bugün yaşamamakta ve bazıları da farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Menakıpnamede geçen eşyalar çok çeşitli değildir. Seccade, hasır, post, çerağ, mum, makreme, kese, ayna, gülabdân, kâse, bardak, maşrapa gibi günlük hayatta kullanılan eşyalar karşımıza çıkmaktadır. Giyim kuşam başlığındaki tespitler ise daha çok tekke ortamının kılık kıyafetleriyle ilgilidir. Hırka, tac, arakiyye, kemer gibi tekke kültürü içinde sembolik anlamları olan kıyafet unsurları yer almaktadır. Yiyecek ve içecekle ilgili tespitler oldukça azdır. Riyazete önem verilen tekke ortamında yiyecek ve içecekle ilgili tespitlerin azlığı olağandır. Ekonomi ile ilgili olarak o dönemde kullanılan akça ve mangır gibi para birimleri tespit edilmiştir. Eşya, giyim kuşam, yiyecek içecek ve ekonomiyle ilgili tespitlerin azlığı, Hz. Pîr'in insan yetiştirme gayesi güttüğü tekkesinde sade, kanaatkâr bir hayatın sürdürüldüğünün göstergesidir. Halk hekimliği ile ilgili olarak velînin nefesini, eşyasını kutsal bilerek şifa bekleme, dua okutma ve yazdırma inanış ve uygulamalarıyla karşılaşılmıştır. Ertesi, yarın, bugün, kırk güne değin vakit bildiren ifadeler olarak; bulut, yağmur, bedr ve eleğimsağma meteoroloji ile ilgili yer verilenlerdir.

Menakıpnameden 16-17. yüzyıllarda Kastamonu'daki toplumsal hayata dair fikir edinilebilmektedir. Bu dönemde Kastamonu'da saz-söz meclislerinin kurulduğu, dönemin eğlence unsurlarından birinin de güreşler olduğu anlaşılmaktadır. Tekke mensupları arasında gerçekleşen karşılıklı ziyaretler esnasında ziyafet düzenlenip meclis kurulmakta, sohbet edilmektedir. Menakıpnamede geçiş dönemlerinden "ölüm" etrafındaki uygulamalara yer verilmiştir. Özellikle Hz. Pîr'in cenaze töreni etraflıca anlatılmıştır. Hz. Pîr'in kutb-ı ekrem ve sevad-ı azam olduğunun delili olarak siyah destarı başının üzerine koyulmuştur. Hacdan getirilen ve zemzeme batırılmış kefenle kefenlenmek gibi ayrıntılarla karşılaşılmıştır. Zâkir dervişler yüksek sesle tevhit söylemişlerdir. Defin sırasında zikir devam etmiş, halk da bu zikirlere katılmıştır.

Hz. Pîr hayattayken ve vefatından sonra dilekte bulunup da dileği gerçekleşenlerin dergâha kurban adadıkları görülmektedir. Bu adaklar hayvan olabildiği gibi mum da olabilmektedir. Gayrimüslimlerin de Hz. Pîr'e itibar ettikleri, ondan medet umdukları görülmüştür. Hz. Pîr'in eşyasının kutsal bilindiği, cenazesinin koyulduğu sal ağacının, üzerinde oturdukları hasırın parçalanarak birer parça alındığı, cenazesi yıkanırken akan suyun her derde dermandır denerek saklandığı görülmektedir. Menakıpnameden; falcılık, kâhinlik, cin toplamak, suya bakıp cin söyletmek, vefk ilminde ehil olmadan vefk okumak, ilmi nücûm ve remille amel etmek gibi uygulamaların tekke mensuplarınca hoş karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Selam vermek, el öpmek gibi kalıp davranışlar; sadaka vermek gibi inanç ve uygulamalar tespit edilmiştir.

Tekke adap ve erkânına dair; hırka ve tac giymek, gayret kemeri kuşanmak, hilâfet, halvet, erbaîn, murakabe, zikir halkası, vird-i şerif, cehri zikir, Kur'an hatmi gibi pek çok özellik yer almaktadır.

Menakıpnamede; “At binenin, kılıç kuşananın, meydan seğirdenin, top u çevgân atanındır”, “Her giceyi Kadir ve her kişiyi Hızır bilmek gerekdür.” ve “Son pişmanlık fayda vermez.” atasözleriyle, pek çok deyim, kalıp söz, hitaplar, keramet motifleri, adlar, lakaplar, unvanlar ve sülale adları tespit edilmiştir.

Hz. Pîr’in de irşad faaliyetini yürüttüğü tekkelerin ilk işlevi, gönül eğitiminin gerçekleştirilmesidir. Devranlar, zikirler, Kur’an hatimleri, halvet, erbain bu eğitimin bir parçasıdır. İncelenen menakıpnameden Şeyh Şabân-ı Velî tekkesinin ihtiyaç sahiplerinin ve darda kalanların dertlerine derman; hastaların şifa aradıkları önemli bir mekân olduğu anlaşılmaktadır. Tekkenin kapısının herkese açık olduğu, kadınların da Hz. Pîr ile görüştükleri, Hz. Pîr’e sadece Müslümanların değil gayrimüslimlerin de itibar ettiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla tekke toplumsal hayatta birleştirici bir rol oynamıştır, bu rolü devam etmektedir.

Halkbilimi çalışmalarında geleneksel dünya görüşü üzerinde durmak, toplumumuzun dünyaya bakışını tespit etmek önemlidir. Halkbiliminden beklenen, toplumu kültürü hakkında şuurlu olarak bilinçlendirmektir. Yukarıdaki tespitler kültür zenginliğimizin göstergesidir. Hayata, insana, tabiata ve bunlar arasındaki ilişki ve görünüşlere dair inançlar, varsayımlar ve tavır alışlar geleneksel dünya görüşünü oluşturur. Dünya görüşü “dünyaya ve dünya ilişkilerine içten dışa doğru tavır alıştır” (Çobanoğlu, 2000: 12). Buna göre menakıpnamedeki geleneksel dünya görüşü Hz. Pîr’in sözüyle “Dünyaya üryan geldik üryan gideriz.” şeklinde özetlenebilir.

KAYNAKÇA

Abdülkadiroğlu, A. (1991). *Havetîlik’in Şa’baniye Kolu, Şeyh Şabân-ı Velî ve Külliyesi.* Ankara: Kastamonu Şeyh Şabân-ı Velî Derneği Yayınları.

Aksan, D. (2008). *Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Atlı, S. (2012). Şeyh Şa’bân-ı Velî’nin Türbesi Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar. *Sufi Araştırmaları-Sufi Studies*, 6, 51-64. 25.09.2013 tarihinde www. sufiarastirmalari.com adresinden alınmıştır.

Barkan, Ö. L. (t.y.). *Kolonizatör Türk Dervişleri.* İstanbul: Hamle Yayınları.

Mehmet Behçet. (1998). *Kastamonu Eski Eserleri (Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi).* Hzl., Musa S. Cihangir. Kastamonu: Kastamonu Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları.

Boyraz, Ş. (1998). Lakaplar Konusunda Bazı Dikkatler ve Bir Yöre Örneği. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, VII, 107-138.

Büyük Türkçe Sözlük, 30.03.2016 tarihinde www.tdk.gov.tr adresinden alınmıştır.

Çağımlar, Z. (2005). “Kastamonu Halk Kültürü İçinde Yatır-Ziyaret İnancı ve Bu İnanç Çerçevesinde Şeyh Şabân-ı Velî Etrafında Oluşturulan Efsaneler”, İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 445-467.

Çifçi, F. (2011). *Şeyh Şaban-ı Veli.* Kastamonu: Hz. Pîr Şeyh Şaban-ı Veli Kültür Vakfı Yayınları.

Çobanoğlu, Ö. (2000). Geleneksel Dünya Görüşü veya Halk Felsefesinin Halkbilimi Çalışmalarındaki Yeri ve Önemi Üzerine Tespitler. *Millî Folklor,* 45, 12-14.

Eyüpgiller, K. K. (2010). Şâbân-ı Velî Külliyesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 38 (210-211). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Güncel Türkçe Sözlük, 30.03.2016 tarihinde www.tdk.gov.tr adresinden alınmıştır.

Gürer, D. (2015). Tasavvufun Konusu ve Gayesi. *Tasavvuf El Kitabı* (20-21). Ed., Kadir Özköse. Ankara: Grafiker Yayınları.

Halıcı, F. (1993). Çevgân. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 8 (294-295). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

İbrahim Hâs. (2008). *Şabâniyye Silsilesi,* Hzl., Mustafa Tatcı. İstanbul: H Yayınları.

Kalafat, Y. ve A. Turan. (2013). Halkbilimi Penceresinden Şeyh Şa'bân-ı Velî Hz.. *Anadolu Kültür Coğrafyasında Manevi Mimarlar ve Halk İnanmaları* (61-82). Ankara: Berikan Yayınevi.

Kara, M. (2013). *Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zâviyeler.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karaman, G. (2012). Mevlana'nın Menkıbeleri Üzerine Folklorik Bir İnceleme. *Turkish Studies, İnternational Peridodical For The Languages,* 7/3, 1675-1693.

Karabey, T. (2012). Evliyâ Çelebî Seyâhatnâmesinde Gûy u Çevgân Oyunu. *Turkish Studies, İnternational Peridodical For The Languages,* 7/1, 81-86.

Koçak, A. (2005). Sözlü Kültür Ortamından Elektronik Kültür Ortamına Menkıbeler: Mehmed Emin Tokadi Örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşı Veli Araştırma Dergisi*, 35, 273-284.

Küçükbasmacı, G. (2000). *Kastamonu Halk Tababeti, İnanış ve Uygulamaları.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Küçükbasmacı, G. (2016). "*Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî'de Tasavvufî Kültür Unsurları",* III. Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, 676-700.

Küçükbasmacı, G. (2017). Şeyh Şabân-ı Velî ile İlgili Anlatıların Anlatı Ortamları. *TÜRÜK,* 5(10), 70-83.

Luthi, M. (2003). Masalın Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra gibi Türlerden Farkı. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (314-319). Çev., Sevengül Sönmez. Ankara: Millî Folklor Yayınları.

Muslihüddin Vahyî. (2000). *Mi'racü'l-Beyân Mi'râcın Tasavvufî Boyutu.* Hzl., Mustafa Tatcı ve Cemal Kurnaz. Ankara: Bizim Büro Basım Yayın.

Muslu, R. (2015). Seyr u Sülûk Terimleri. *Tasavvuf El Kitabı* (329-336). Ed., Kadir Özköse. Ankara: Grafiker Yayınları.

Ocak, A. Y. (2010). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ocak, A. Y. (2011). Evliya Menakıbnameleri. *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar* (229-252). İstanbul: Timaş Yayınları.

Ortaylı, İ. (2004). Menkıbe. *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Efsaneler Gerçekler* (11-22). Ankara: İmge Kitabevi.

Ögke, A. (2015). Velâyet ve Kerâmet. *Tasavvuf El Kitabı (*438-444). Ed., Kadir Özköse. Ankara: Grafiker Yayınları.

Ömer Fuâdî. (2011). *Hz. Pîr Şâbân-ı Velî Menkıbeleri.* Hzl., Muhammed Bedirhan. İstanbul: Nefes Yayınları.

Özköse, K. (2015). Tarîkatların Ortak Unsurları. *Tasavvuf El Kitabı* (221-243). Ed., Kadir Özköse. Ankara: Grafiker Yayınları.

Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Sakaoğlu, S. (1997). "Efsane–Menkıbe Bağı", V. Milletlerarası Türk Halk Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri, C. II., Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 241-246.

Savaş, S. (1992). *Bir Tekkenin Dinî ve Sosyal Tarihi Sivas Ali Baba Zaviyesi.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Schimmel, A. M. (2012). *İslamın Mistik Boyutları.* Çev., Ergun Kocabıyık, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Şahinler, N. (2012). *Ahmet Yüksel Özemre Misalli Kelimeler/Kavramlar Sözlüğü.* C. 1, İstanbul: Kurtuba Kitap.

Tatcı, M. (2007). Kastamonulu Eren Şabân-ı Velî ile İlgili Yeni Bilgiler. *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, 309-318.

Tatcı, M. (2012). *Hazret-i Pîr Şeyh Şabân-ı Velî ve Şabâniyye.* İstanbul: H Yayınları.

Tatcı, M. (2013). *İbrahim Hâs, Hasan Ünsî Halvetî ve Menâkıbnâmesi.* İstanbul: Kırkambar Yayınları.

Tatcı, M. ve C. Kurnaz. (2010). Şâbân-ı Velî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 38 (208-210). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tatcı M. ve M. Sever. (2012). *Ömer Fuâdî Halvetî Divânçe-i İlâhiyât Sadefiyye-Pendiyye,* Ankara: Hz. Pîr Şey Şabân-ı Velî Kültür ve Sanat Derneği Yayınları.

*Türkçe Sözlük. (*2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yazar, İ. (2001). *Ömer Fuâdî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Bülbüliyye'sinin Metni.* İstanbul: Hazret-i Pir Şeyh Şabân-ı Veli Vakfı Yayınları.

Yazar, L. N. (1985). *Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şâbân-ı Velî ve Türbenâme.* Ankara: MAS Matbaacılık.

Yıldırım, D. (1998). Tarih Yazımı ve Sözlü Ortam Kaynakları. *Türk Bitiği* (87-101). Ankara: Akçağ Yayınları.